

Stanisław Kowalski

Badania nad zabytkami województwa zielonogórskiego w latach 1945-1975 - symposium w Żaganiu

Ochrona Zabytków 32/4 (127), 313-314

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OCHRONA DÓBR KULTURY — SEMINARIUM DLA DZIENNIKARZY Z KRAJÓW SOCJALISTYCZNYCH

Staraniem Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich w dniach 18—28 kwietnia 1979 r. odbyło się międzynarodowe seminarium poświęcone problematyce ochrony dóbr kultury.

Inicjatywa spotkania wynikała z potrzeby określenia społecznej funkcji zabytków, ich roli w pogłębianiu świadomości patriotycznej narodu i znaczenia wychowawczego w społeczeństwie współczesnym. Nasze doświadczenia w dziedzinie odbudowy zabytków ze zniszczeń wojennych i przystosowania ich do nowych funkcji, a także zrealizowane już i trwające działania w zakresie kompleksowej rewaloryzacji zabytkowych zespołów miejskich predysponowały nas do roli gospodarza pierwszego tego typu spotkania.

Program seminarium, przygotowany przez Ministerstwo Kultury i Sztuki, które patronowało imprezie, umożliwił uczestnikom zapoznanie się zarówno z efektami prac konserwatorskich ostatnich lat, jak i pracami prowadzonymi obecnie oraz zadaniami na bliższą i dalszą przyszłość. Zapewniono nie tylko możliwość zwiedzenia licznych zabytków i ich zespołów, lecz również odbycia wielu spotkań z przedstawicielami resortu kultury i sztuki, konserwatorami, dziennikarzami i władzami terenowymi.

W Warszawie odbyły się spotkania z prof. drem Janem Zachwatowiczem, dyrektorem Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków

— drem Bohdanem Rymaszewskim i mgrm inż. Jackiem Cydzikiem oraz dyrektorem Pracowni Konserwacji Zabytków — drem Tadeuszem Polakiem. W Krakowie uczestnicy seminarium spotkali się z wiceministrem kultury i sztuki — prof. drem Wiktoorem Zinem, który przedstawił dzieje Krakowa i problemy jego rewaloryzacji, ilustrując temat szkicami wykonywanymi w trakcie wykładu.

Po zwiedzeniu zabytków miasta, Wawelu, Zbiorów Czartoryskich i Muzeum UJ goście udali się do Wieliczki i Oświęcimia. Z Krakowa trasa objazdu prowadziła przez Wiśnicz, Dębno, Tarnów do Baranowa, gdzie odbyło się spotkanie z prof. Alfredem Majewskim i przyjęcie wydane przez dyrekcję Kombinatu Siarkowego z udziałem władz województwa tarnobrzesckiego.

Dalsza trasa wiodła przez Jarosław, Przemysł, Kraszczyn do Łańcuta, a końcowym jej etapem był Lublin, gdzie również odbyło się spotkanie z władzami wojewódzkimi. Wszystkie tym spotkaniom towarzyszyły dyskusje, w trakcie których gospodarze starali się zaspokoić zainteresowanie gości różnorodnymi problemami dotyczącymi ochrony dóbr kultury, m.in. polskiego ustawodawstwa w tej dziedzinie, programowaniem prac rewaloryzacyjnych, wykonawstwem konserwatorskim, kształceniem i doskonaleniem kadr, metodami upowszechniania idei ochrony zabytków

i możliwościami współpracy międzynarodowej.

W seminarium uczestniczyło 14 dziennikarzy — z Bułgarii, Czechosłowacji, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Rumunii, Węgier i Związku Radzieckiego, reprezentujących następujące dzienniki, czasopisma i rozgłośnie radiowe: „Narodna Kultura” i „Otczestwo” (Sofia), „Svet v Obrazeh” (Praga), rozgłośnie radia czechosłowackiego w Pradze i Bratysławie, „Brandenburgische Neueste Nachrichten” (Poczdami), „Thüringer Neueste Nachrichten” (Erfurt), „Contemporanul”, „Romania Libera” i „Luceafarul” (Bukareszt), „Kisaföld” (Győr), „Magyar Nemzet” (Budapeszt), „Prawda” i „Sowietskaja Kultura” (Moskwa).

Na zakończenie niniejszej relacji trzeba stwierdzić, że inicjatywa Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich była bardzo potrzebna. Nawiązano dzięki niej kontakty międzynarodowe z publicystami podejmującymi tematykę ochrony dóbr kultury, a jednocześnie spotkanie kwintowne stało się okazją do przeanalizowania funkcji, jaką ochrona dóbr kultury spełnia w systemie wychowawczym, oraz oceny dotychczasowych osiągnięć i przyszłych zadań w zakresie pobudzania społecznej aktywności na rzecz ochrony dziedzictwa kulturalnego.

Bruno Kulczycki

BADANIA NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA ZIELONOGÓRSKIEGO W LATACH 1945—1975 — SYMPOZJUM W ŻAGANIU

W dniach 11—12 czerwca 1979 r. odbyło się w Żaganiu sympozjum na temat badań nad zabytkami województwa zielonogórskiego w latach 1945—1975. Organizatorem sympozjum było Lubuskie Towarzystwo Naukowe w Zielonej Górze, a gospodarzem — dyrekcja Żagańskiego Pałacu Kultury.

Wygłoszonych zostało dziesięć referatów związanych tematycznie z zabytkami urbanistyki, architektury oraz malarstwa i rzeźby.

Prof. dr hab. Tadeusz Kozaczewski z Instytutu Historii Architektury Politechniki Wrocławskiej w referacie pt. *Miasto przedlokacyjne — miasto lokowane* przedstawił syntezę wyników badań urbanistyczno-architektonicznych na Dolnym Śląsku, w tym również na terenie województwa zielonogórskiego. Wyniki te pozwalają na sformułowanie tezy wyjaśniającej przyczyny różnicy między rozplanowaniem wczesnośredniowiecznych, wielocłonowych miejskich zespołów osadniczych a rozplanowaniem regularnych założeń ośrodków lokowanych. Zdaniem autora różnice te wynikały z odmiennego statusu prawnego mieszkańców ośrodków przedlokacyjnych i lokowanych na prawach zachodnioeuropejskich. Pierwsi z nich nie byli właścicielami ziemi, na której wznosili swe domy i mogli być w każdej chwili z niej wyrugowani. W takim wypadku przysługiwało im tylko prawo do zabrania domostw (drewnianych, łatwych do

zdemontowania), będących ich własnością. Taki stan rzeczy był powodem przypadkowego sytuowania domów w ówczesnych skupiskach miejskich. Przy planowaniu miast lokacyjnych jednym z podstawowych zagadnień było wydzielenie równych działek stanowiących własność dziedziczną dla określonej liczby osób. Względę racjonalne przemawiały za tym, aby działki te wytyczać w układach zwartych i regularnych.

Dr Tadeusz Biesiekierski z Politechniki Wrocławskiej, przedstawiając referat pt. *Rewaloryzacja architektoniczno-przestrzenna małych miast na przykładzie Nowego Miasteczka*, zacytował na wstępie Ignacego Drekslera, który w podręczniku urbanistyki wydanym w 1916 r. we Lwowie napisał: „Ze szczególnym pietyzmem należy się odnosić do regulacji miast starych, o wartościach zabytkowych. Zagłada ich lub uszkodzenie byłoby stratą niepowetowaną. Dlatego też, bez nieodzownej potrzeby nie powinno się tu zmieniać istniejących całości domów, nie burzyć, ulic nie prostować ani nie rozszerzać, placów nie powiększać, kościołów nie odsłaniać, fortyfikacji nie niszczyć. O ile chodzi o poprawę warunków higienicznych wystarczy usunąć mieszkania suterynowe, wyburzyć dobudówki stojące wewnątrz bloku i potworzyć łączne, widne podwórza oraz zaprowadzić kanalizację i wodociągi, a nieustępliwie pilnować ich skrupulatnej czystości. A natomiast o ile chodzi o poprawę stosunków komunikacyj-

nych, to nowe ulice okolne, objazdowe, odciążające pozwolą zwykle zadość uczynić potrzebom ruchu”. Są to wskazania, których znaczenie ogólne nie straciło nic z aktualności — stwierdził autor referatu. Podobne kryteria zastosowano opracowując projekt architektoniczno-przestrzennej rewaloryzacji Nowego Miasteczka. Poza problemami architektoniczno-urbanistycznymi niezbędne jest dziś określenie czynników dających ekonomiczne podstawy bytu małych miast. Oprócz funkcji usługowo-handlowych dla okolicznych wsi, w małych ośrodkach lokalizować należy drobny przemysł, głównie związany z przetwórstwem produktów rolnych.

Kompozycja i elementy przestrzenne miast średniowiecznych na północno-zachodnim pograniczu Śląska — to tytuł referatu mgra inż. Teodora Adamusa. Na podstawie analizy planów Bytomia Odrzańskiego, Koźuchowa i Nowego Miasteczka autor podjął próbę określenia wielkości modularnej stosowanej na tym terenie przy wytyczaniu miast lokacyjnych. Mgr Krystyna Nahorska w referacie dotyczącym przebiegu reformy miejskiej na tym samym obszarze przedstawiła to zagadnienie w świetle ustaleń zawartych w dotychczasowej literaturze.

Dr Hanna Golasz w referacie *Wiejskie budowle sakralne z XIII wieku w północnym rejonie Śląska* przedstawiła obraz wczesnogotyckiej architektury jednonawowych kościołów południowej części województwa

zielenogórskiego. Zwróciła uwagę na charakterystyczne dla tego terenu stosowanie wysokich kolebkowych pułapów, nakrywających prezbiteria trzynastowiecznych świątyń. Przedstawiając gotyckie dwory obronne w województwie zielenogórskim inż. Czesław Świata ograniczył się niestety do omówienia znanych budowli w Witkowie, Dzietrzychowicach i Lipinkach Łużyckich. W referacie *Ratusz w pierwotnym układzie miasta na przykładzie Żagania* mgr inż. Henryk Tarka zaprezentował pogląd, według którego lokalizacja średniowiecznych ratuszy określana była nie tylko względami prestiżowymi czy gospodarczymi, lecz także kompozycyjnymi. Mgr Bolesław Sądownski przedstawił swe badania nad dziewiętnastowiecznymi ukła-

dami urbanistycznymi w województwie zielenogórskim. Zagadnienie omówił na szerokim tle europejskim, wskazując na realizację miejscowe, które, choć mniejsze w skali, nawiązywały do sztafardowych. Jako przykład odwołujący się do idei miasta-ogrodu wskazał dzielnicę miejską w Zielonej Górze, położoną na północ od średniowiecznego ośrodka. Przykładem innego założenia, powstałego nie bez wpływu ówczesnych teorii urbanistycznych, jest osiedle robotnicze przy fabryce metalurgicznej (dziś Dolnośląskie Zakłady Metalowe) w Nowej Soli. Referat dra Stanisława Kowalskiego dotyczył powojennych badań architektonicznych na terenie województwa zielenogórskiego. Badaniami tymi prowadzonymi

przez pracownię naukowo-historyczną PKZ (głównie oddziałów w Szczecinie i Poznaniu) i wyższe uczelnie (przede wszystkim Politechnikę Wrocławską) objętych zostało prawie 200 zabytkowych budowli. W rezultacie ujawnił się nowy, nie znany uprzednio obraz architektury romańskiej, gotyckiej i renesansowej. Mgr Wanda Janowska przedstawiła stan badań nad zabytkami ruchomymi w województwie. Scharakteryzowała odkryte gotyckie malowidła w Niwiskach, Mirocinie Górnym, Witkowie i Żarach. Omówiła też problemy konserwatorskie związane z ochroną ruchomych dóbr kultury.

Stanisław Kowalski

PIĘDZIESIĘCIOLECIE PAŃSTWOWEJ SŁUŻBY DOKUMENTACJI ZABYTKÓW — SYMPOZJUM W WARSZAWIE

1. Fragment sali obrad

2. Prof. dr Wiktor Zin wręcza odznaczenia

W dniu 12 czerwca 1979 r. zorganizowane zostało przez Generalnego Konserwatora Zabytków — Ośrodek Dokumentacji Zabytków i Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk sympozjum z okazji pięćdziesięciolecia Państwowej Służby Dokumentacji Zabytków. Uroczystość odbyła się w Warszawie, w Sali Kolumnowej Pałacu Prymasowskiego. Przybyłych gości — dawną i obecną kadre inwentaryzatorów — powitał prof. dr Wojciech Kalinowski, dyrektor ODZ. Obecni byli także: prof. dr Jerzy Szablowski — pierwszy kierownik Centralnego Biura Inwentaryzacji Zabytków Sztuki, obecnie dyrektor Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu, prof. dr Stanisław Lorentz — pierwszy dyrektor powojennej Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków, dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie, prof. dr Jan Zachwatowicz — pierwszy powojenny Generalny Konserwator Zabytków, prof. dr Wiktor Zin — Generalny Konserwator Zabytków i podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki, prof. Leszek Kasprzyk — zastępca sekretarza Wydziału I PAN.

Przewodnictwem sympozjum objął prof. dr St. Lorentz, a otwarcia dokonał prof. dr W. Zin. Zebrani uczcili minutą ciszy zmarłego w 1979 r. prof. dra Jerzego Remera, pierwszego Generalnego Konserwatora w Polsce i inicjatora utworzenia CBIZS w 1929 r. Następnie odbyła się dekoracja pracowników ODZ i IS PAN odznaczeniami Zasłużonego Działacza Kultury (19 osób) oraz Złotą i Srebrną Odznaką „Za Opiekę nad Zabytkami” (8 osób); z okazji jubileuszu wręczono także wybitny specjalnie pamiątkowy medal.

W czasie sympozjum wygłoszone zostały referaty:

J. Szablowski, *Powstanie i działalność Biura Inwentaryzacji Zabytków Sztuki*;
St. Mossakowski, *Znaczenie inwentaryzacji zabytków dla obrazu dziejów kultury w Polsce*;
J. Łoziński, *Trzydzieści lat „Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce”*;
W. Kalinowski, *Dorobek i zamierzenia Ośrodka Dokumentacji Zabytków*.

Na kanwie referatu prof. dra J. Szablowskiego przypomnijmy pokrótce działalność inwentaryzacyjną na terenie naszego kraju, przede wszystkim Centralnego Biura Inwentaryzacji Zabytków Sztuki, od którego